

Kvalitetsudvalgets refleksioner efter debatten om udvalgets forslag om en strukturreform af det videregående uddannelsessystem

På baggrund af debatten i kølvandet på Kvalitetsudvalgets fremsatte forslag om en strukturreform af det videregående uddannelsessystem finder udvalget behov for at klargøre præmisserne for og uddybe overvejelserne bag forslaget.

Som det vil fremgå, fastholder udvalget, at der er et behov for grundlæggende ændringer i det videregående uddannelsessystem. For udvalget ligger hovedudfordringen – og samtidigt et vigtigt potentiale – i at skabe et godt match mellem akademiske uddannelser og det private arbejdsmarked. Udvalget mener, at der er et klart behov for at styrke de akademiske bacheloruddannelsers position i en gentænkning af vejene i den i dag meget ensporede universitære uddannelsesstruktur af ubrudte femårige kandidatuddannelser for (næsten) alle.

Udvalget er af den opfattelse, at der er og bør være plads til væsensforskellige henholdsvis akademiske og professionsrettede bacheloruddannelser inden for det samlede videregående uddannelsessystem. Akademiske bachelorer skal med uddannelser, som kombinerer faglig forskningsbaseret viden med generiske kompetencer, efter udvalgets opfattelse udgøre et væsentligt supplement til det eksisterende bachelorarbejdsmarked for professionsbachelorer.

Stærkere og mere relevante akademiske bacheloruddannelser er for udvalget uløseligt forbundet med et opgør med det nuværende retskrav på optagelse på en kandidatuddannelse i direkte forlængelse af bacheloruddannelserne. Udvalget finder det nødvendigt at diskutere mulighederne for at reformulere kravene for optag på en kandidatuddannelse. En løsning herpå bør understøtte etableringen af et udvidet arbejdsmarked for bachelorer og samtidig sikre veldefinerede veje til kandidatuddannelser for såvel akademiske bachelorer som professionsbachelorer i det videregående uddannelsessystem.

Præmissen for udvalgets forslag om en strukturreform er i henhold til udvalgets kommissorium en uændret økonomisk ramme og princippet om en lige og fri adgang til videregående uddannelser med SU efter gældende lovgivning.

Er der behov for forandringer?

Ja, det står efter udvalgets opfattelse ikke til diskussion, at der er behov for forandring.

Det øgede optag på de videregående uddannelser udgør et enormt positivt potentiale for det danske samfund. Kvalitetsudvalget deler opfattelsen af, at en veluddannet befolkning er Danmarks vigtigste råstof og et meget væsentlig konkurrenceparameter i en globaliseret økonomi.

Indfrielsen af potentialet kræver dog, at der er overensstemmelse mellem de unges valg af uddannelse, uddannelsernes indhold og den viden og de kompetencer, der er brug for i samfundet.

Med udsigten til begrænset vækst i den offentlige sektor i de kommende år må langt de fleste – knap $\frac{3}{4}$ af de ekstra videregående uddannede – forvente at skulle finde ansættelse i den private sektor. Tilstrømningen af yderligere dimittender til det private arbejdsmarked vil især gælde for universitetsuddannelserne. Kvalitetsudvalgets fremskrivninger tilsiger, at alene antallet med en lang videregående uddannelse, som skal finde beskæftigelse på det private arbejdsmarked, forventes at stige med 110 pct. fra 2013-2030.

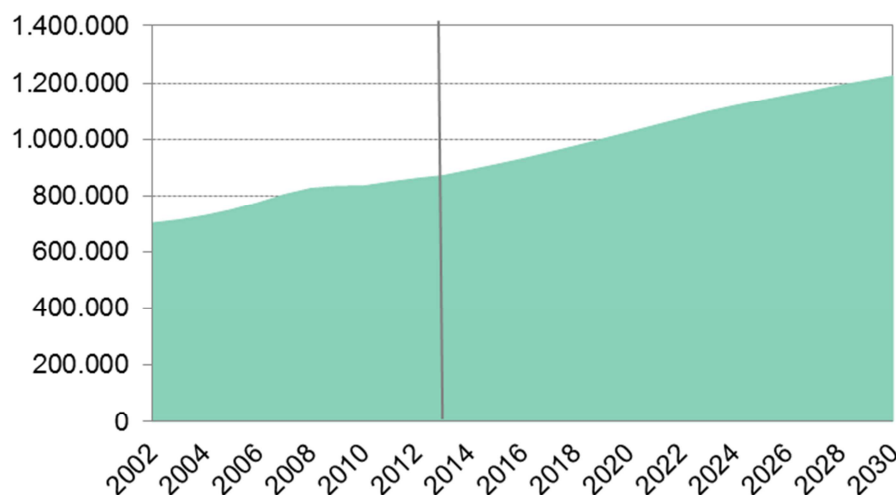
Hvis det skal lykkedes at øge antallet af universitetsuddannede i den private sektor så markant, vil universiteterne i langt højere grad end i dag skulle sikre, at en del af de studerende tilegner sig kvalifikationer og kompetencer, der er relevante for og kan bidrage til vækst i brancher og mindre og mellemstore virksomheder, der i dag ikke har stor erfaring med at ansætte universitetsuddannede. Dette fordrer efter udvalgets opfattelse radikale forandringer af det videregående uddannelsessystem.

Massivt uddannelsesløft på fremtidens arbejdsmarked

Danmark er i gang med et massivt uddannelsesløft drevet af øget optag på de videregående uddannelser. Kvalitetsudvalgets fremskrivninger viser, at udbuddet af personer med en videregående uddannelse vil stige med ca. 350.000 personer frem mod 2030 svarende til en stigning på ca. 40 pct. i forhold til 2013, *jf. figur 1*.¹

¹ For yderligere beskrivelse af fremskrivningen se afsnit 2.5 og appendiks 2 i Kvalitetsudvalgets rapport *Nye veje – fremtidens videregående uddannelsessystem*.

Figur 1. Antal med en videregående uddannelse, der er til rådighed for beskæftigelse, 2002-2030

Note: Figuren viser historiske tal indtil 2013. For nærmere beskrivelse af fremskrivningen se appendiks 2.

Kilde: Styrelsen for Videregående Uddannelser og Finansministeriet på vegne af Kvalitetsudvalget.

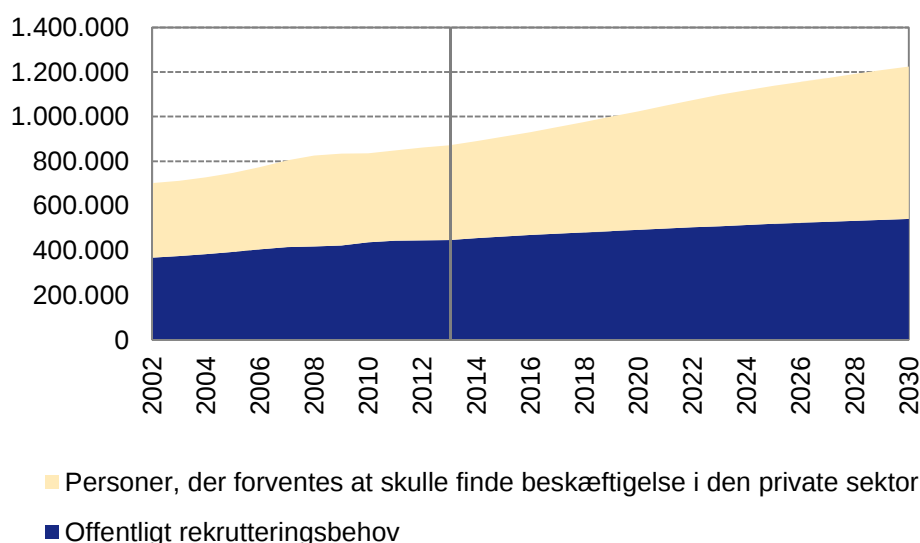
Det er forventningen, at over 60 pct. af den ungdomsårgang, der gik ud af 9. klasse i 2012, vil gennemføre en videregående uddannelse inden for 25 år. Tilsvarende forventes kun 36 pct. af den ungdomsårgang, der gik ud af 9. klasse i 1990, at have gennemført en videregående uddannelse senest i 2015.² De seneste års stigning i optaget på universiteterne bevirker, at alene andelen af en ungdomsårgang, som i dag forventes at opnå en kandidatuddannelse på universiteterne, er nået op på knap 30 pct.

Den private sektor som hovedaftager af videregående uddannede

I dag får personer med en videregående uddannelse nogenlunde ligeligt ansættelse i henholdsvis den offentlige og i den private sektor. Kvalitetsudvalgets fremskrivning viser imidlertid, at den offentlige sektor ikke forventes at vokse med samme hast som antallet af personer med en videregående uddannelse, og det betyder, at langt flere skal finde ansættelse i den private sektor. Af de 350.000 ekstra med videregående uddannelse kan godt $\frac{1}{4}$ forventes at blive rekrutteret til den offentlige sektor. De resterende knap $\frac{3}{4}$ – svarende til ca. 260.000 personer – forventes at skulle finde beskæftigelse på det private arbejdsmarked, jf. figur 2.

² Endelig opgørelse af den faktiske andel fra ungdomsårgangen fra 1990 (som dimitterede 9. klasse i 1990), som har fået en videregående uddannelse, foretages i 2015. I 2010 havde foreløbigt 33 pct. opnået videregående uddannelse.

Figur 2. Antal personer med en videregående uddannelse, der er til rådighed for beskæftigelse, 2002-2030.

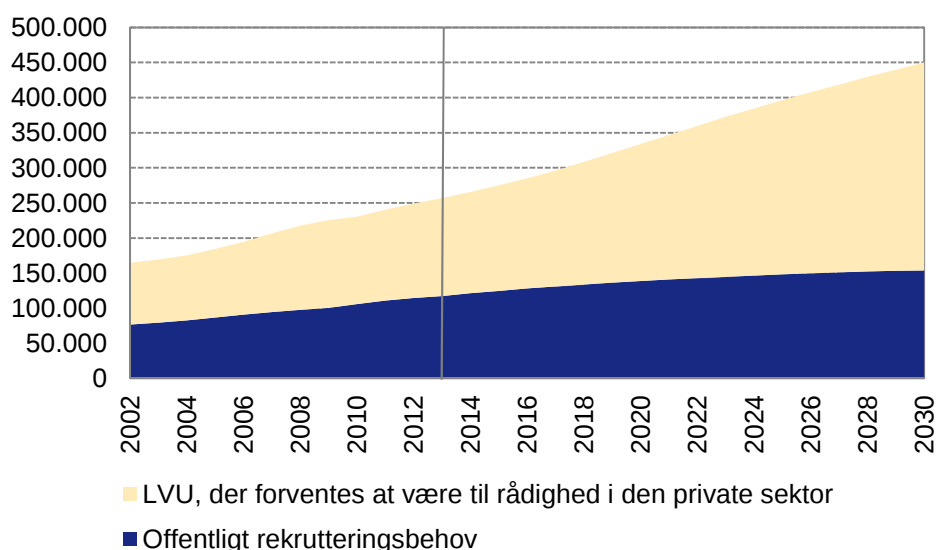
Note: For perioden 2002-2013 er opgjort antal *beskæftigede* med en videregående uddannelse i hhv. den offentlige og private sektor. For perioden 2013-2030 er det antal uddannede med en videregående uddannelse, der *står til rådighed* for beskæftigelse. For uddybet beskrivelse af metoden bag fremskrivningerne se *Nye veje – fremtidens videregående uddannelsessystem*, kapitel 2 og appendiks 2.

Kilde: Styrelsen for Videregående Uddannelser og Finansministeriet på vegne af Kvalitetsudvalget.

Stigningen i antallet med en videregående uddannelse, der fremover skal finde beskæftigelse i den private sektor, svarer til, at der gennemsnitligt vil være godt 15.000 ekstra personer årligt, som skal beskæftiges i den private sektor frem mod 2030. Til sammenligning voksede beskæftigelsen af personer med en videregående uddannelse på det private arbejdsmarked gennemsnitligt med ca. 8.000 årligt i perioden 2002-2013. Fra nu og frem mod 2030 vil der således *årligt* være ca. 7.000 flere eller knapt dobbelt så mange ekstra unge med en videregående uddannelse, der skal beskæftiges på det private arbejdsmarked, sammenlignet med perioden 2002-2013.

Hvis der alene ses på antallet med en lang videregående uddannelse, som skal finde beskæftigelse på det privat arbejdsmarked, forventes dette at stige med ca. 160.000 frem mod 2030. Det svarer til en stigning på 110 pct., *jf. figur 3*.

Figur 3. Antal personer med en lang videregående uddannelse, der er til rådighed for beskæftigelse, 2002-2030.

Note: For perioden 2002-2013 er opgjort antal *beskæftigede* med en kandidatuddannelses eller ph.d. i hhv. den offentlige og private sektor. For perioden 2013-2030 er det antal uddannede med en kandidatuddannelse eller ph.d., der *står til rådighed* for beskæftigelse. For uddybet beskrivelse af metoden bag fremskrivningerne se *Nye veje – fremtidens videregående uddannelsessystem*, kapitel 2 og appendiks 2.

Kilde: Styrelsen for Videregående Uddannelser og Finansministeriet på vegne af Kvalitetsudvalget.

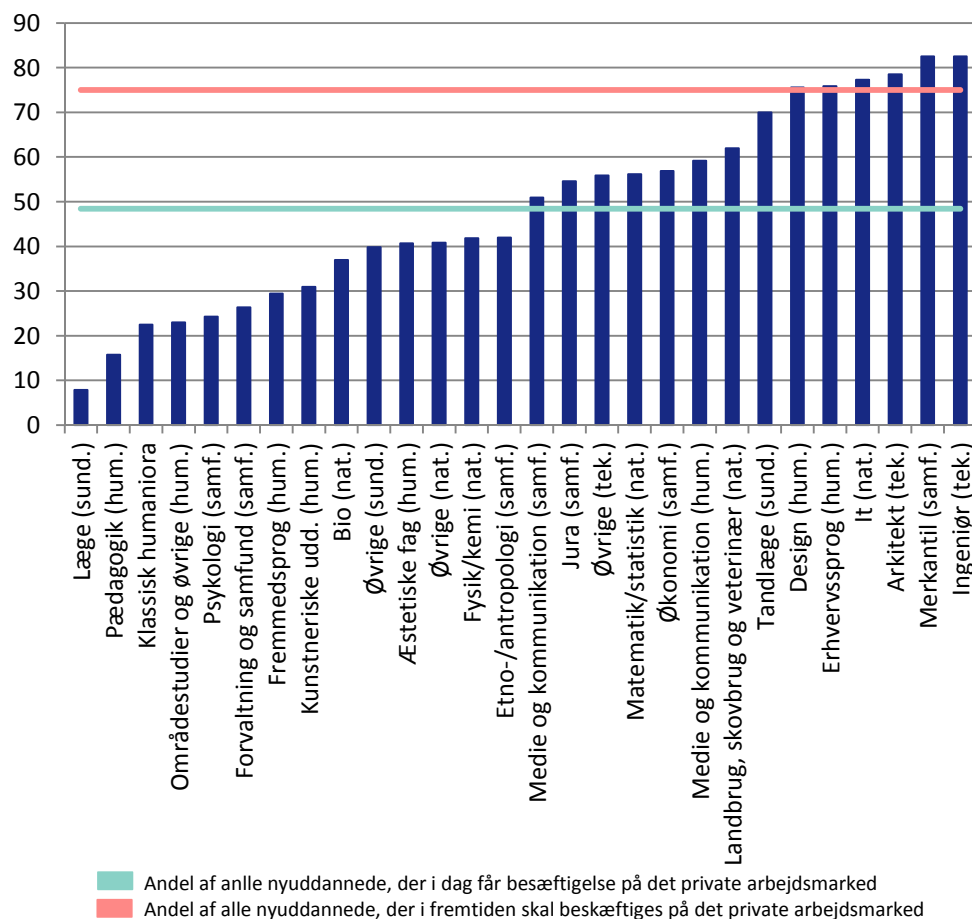
Til sammenligning skønnes antallet af dimittender med en erhvervsakademiuddannelse eller en professionsbacheloruddannelse, som skal beskæftiges på det private arbejdsmarked, at stige noget mere behersket med hhv. 15 og 55 pct. frem mod 2030.³ Det er således særligt uddannede med universitetsuddannelse, der i langt højere grad end hidtil skal finde beskæftigelse på det private arbejdsmarked i det kommende år. Udvalget skønner, at ca. 75 pct. af alle nyuddannede kandidater skal finde beskæftigelse på det private arbejdsmarked frem til 2030. Det er til sammenligning kun knap 50 pct. i dag.

I dag er det kun seks universitetsuddannelsesområder – ingeniører, cand.merc.er, arkitekter, it- og erhvervssprog-uddannede samt designere – hvor minimum 75 pct. af de nyuddannede kandidater får ansættelse i den private sektor, jf. figur 4.⁴

³ De procentvise stigninger svarer til en stigning på ca. 19.000 ekstra uddannede med en kort videregående erhvervsakademiuddannelse og ca. 68.000 ekstra uddannede med en mellemlang professionsbacheloruddannelse.

⁴ To af disse områder – arkitekt- og designuddannelserne – har en overledighed, jf. *Nye veje – fremtidens videregående uddannelsessystem*. Reelt er der således kun fire universitetsuddannelsesområder, som i dag i høj grad kan siges at matche den fordeling af kandidater mellem den private og offentlige sektor, der forventes at blive nødvendig fremover.

Figur 4. Andel nyuddannede kandidater i beskæftigelse på det private arbejdsmarked, 2013 (pct.)

Note: Opgørelsen viser 0-5-årige dimittender. Uddannelser er inddelt i såkaldte fremskrivningsgrupper, som er nærmere beskrevet på Kvalitetsudvalgets analyserapport Nye veje – fremtidens videregående uddannelsessystem.

Kilde: Udvalg for Kvalitet og Relevans i de Videregående Uddannelse.

Det er ca. en tredjedel af alle nyuddannede kandidater, som kommer fra disse seks uddannelsesområder. Udvalget vurderer, at hvis ikke de universitetsuddannelser, som står for uddannelsen af de øvrige to tredjedel af alle nyuddannede kandidater, i højere grad målrettes den private sektor, er der en betydelig risiko for stor og stigende dimittendledighed. Der er efter udvalgets vurdering derfor behov for, at de mange uddannelser, der hidtil især har forsynet det offentlige arbejdsmarked, hurtigst muligt forandres, så dimittenderne i langt højere grad kan matche den private sektors kompetencebehov. Ellers vil samfundet ikke få tilstrækkeligt udbytte af den store stigning i investeringen i videregående uddannelser.

Fremtidens kompetencebehov i mindre private virksomheder

Antagelsen om et positivt samfundsøkonomisk potentiale i at forsyne det private arbejdsmarked med flere medarbejdere med en videregående uddannelse bakkes op af undersøgelser, som peger på, at virksomheder, der ikke tidligere har haft medar-

bejdere med en videregående uddannelse, kan få produktivitetsforbedringer og vækst i virksomheden ved ansættelse af højtuddannede medarbejdere.⁵

Et centralt spørgsmål bliver derfor, hvilke forudsætninger der skal tilvejebringes, for at mange flere videregående uddannede – og som påvist oven for i særlig grad universitetsuddannede – skal kunne finde relevant beskæftigelse og skabe værdi på fremtidens private arbejdsmarked.

Forsyningen af det private arbejdsmarked med videregående uddannede er ikke en simpel øvelse. Skiftende efterspørgsel, globalisering, den teknologiske og den øvrige samfundsudvikling betyder, at eksisterende beskæftigelsesmuligheder løbende forsvinder, mens nye opstår. Forskning inden for fremtidens arbejdsmarked peger på, at op mod halvdelen af de nuværende jobs på arbejdsmarkedet vil være i højrisikozonen for at være overflødiggjort og automatiseret inden for de kommende 20 år.⁶ Andre undersøgelser peger på, at det ikke kun er ufaglærte jobs, der er i fare for at forsvinde, men også jobs på højere kompetenceniveauer.⁷

I dag er det primært et begrænset segment af det private erhvervsliv, der ansætter videregående uddannede. De videregående uddannede, der i dag bliver privatansatte, får i overvejende grad job i større virksomheder inden for fx finanssektoren, det øvrige merkantile område, biotek- og medicinalbranchen eller ingeniørområdet.⁸ Selv med en meget optimistisk tilgang til vækstpotentialer i disse typer af private virksomheder, der aftager videregående uddannede, forekommer det meget usandsynligt, at disse virksomheder alene kan absorbere de ekstra over 260.000 dimittender fra videregående uddannelser, der frem mod 2030 skal finde job i den private sektor.

De videregående uddannede – og særligt de lange videregående universitetsuddannede – er nødt til at finde nye veje til arbejdsmarkedet. Som påvist ovenfor er det kun knap en tredjedel af de nyuddannede kandidater, der er uddannet inden for et af de seks uddannelsesområder, hvor andelen, der efterfølgende beskæftiges på det private arbejdsmarked, er tilstrækkelig høj.

Kan man forestille sig, at en radikal stærkere privatretning af de resterende uddannelser, der i dag ikke er tilstrækkeligt privatrettede, og som står for uddannelsen af to tredjedel af de nyuddannede med en universitetsuddannelse, vil ske af sig selv inden for en kort årrække? Enten ved at færre unge vælger uddannelser med lav

⁵ Se fx DI, 2011.

⁶ Blinder og Krueger (2013) finder at ca. en fjerdedel af alle jobs i det amerikanske arbejdsmarked kan offshores i fremtiden, og Frey og Osbornes (2013) konkluderer i analyser af det fremtidige amerikanske arbejdsmarked, at 47 pct. af de nuværende jobs er i højrisikozonen for at være automatiseret inden de kommende 20 år.

⁷ Hummels mfl. (2014) finder i en analyse af den danske fremstillingssektor, at ansatte uden videregående uddannelse er særligt udsatte for offshoring, men ansatte med videregående uddannelse bliver også ramt afhængig af hvilke jobfunktioner, de varetager. Hvis personer med videregående uddannelse er ansat i stillinger med rutineprægede jobfunktioner, vil de således i særlig grad være udsat for offshoring. Ashournia mfl. (2014) finder lignende konsekvenser af øget kinesisk importkonkurrence.

⁸ Dog er der høje andele af privatansatte erhvervsakademiuddannede at finde i både større og mindre private virksomheder. Optag på erhvervsakademierne udgør i 2014 ca. 20 pct. af det samlede optag på de videregående uddannelsesinstitutioner. Derudover er der visse specifikke professioner i det private erhvervsliv, hvor både mindre og større virksomheder aftager betydelige andele af afgrænsede grupper af især kandidatuddannede, herunder fx jurister (advokater), arkitekter og revisorer.

overgang til det private arbejdsmarked eller ved, at uddannelserne og det private arbejdsmarked ”finder hinanden” i en helt anden grad end hidtil? Kvalitetsudvalget vurderer, at dette forekommer usandsynligt. Der er derimod behov for mere grundlæggende forandringer af det videregående uddannelsessystem.

Hvorfor en strukturreform af det videregående uddannelsessystem?

Ved første øjekast synes en strukturreform måske ikke nødvendig. Der kan nemlig umiddelbart peges på flere forskellige måder, hvorpå en markant forskydning af videregående uddannede fra det offentlige til det private arbejdsmarked vil kunne forsøges realiseret.

Én måde vil være at begrænse optaget på offentligt rettede universitetsuddannelser og kanalisere flere over i de (få) uddannelsesområder, som har tradition for primært at uddanne til den private sektor. En sådan ’omlægning’ vil dog skulle tvangsflytte forventeligt ca. 9.000 studerende årligt fra bl.a. humaniora og samfundsvidenskab over i bl.a. ingeniørfag og merkantile uddannelser. En øvelse som hverken synes realistisk eller fagligt fornuftig.

Et andet forslag fremlagt i debatten er at flytte den del af universiteternes bachelorstuderende – som ikke skal fortsætte direkte i kandidatuddannelse – over i de mere praksisnære erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser. En omlægning svarende til et tocifret mia. beløb og ca. 7.000 stillinger fra universiteterne til professionshøjskoler og erhvervsakademier. Heller ikke dette forslag forekommer hensigtsmæssigt – eller fagligt forsvarligt.

En holdbar løsning må tage afsæt i ændringer i det fremtidige kompetencebehov. Og det forventede stigende behov for en kombination af akademisk faglighed og evnen til at omsætte denne viden til værdi i praksis i små og mindre private virksomheder taler efter udvalgets klare overbevisning for nødvendigheden af nye stærke akademiske bacheloruddannelser som en del af en reformeret struktur for det samlede videregående uddannelsessystem.

Udvalget foreslår derfor en ny struktur for de videregående uddannelser, som gentænker universitetsuddannelserne og muliggør erhvervsorienterede selvstændigt afrundede fireårige bachelorforløb og faglig specialisering i étårige kandidatuddannelser, som for mange studerende gennemføres sideløbende med job eller efter nogle års erhvervserfaring.

Øget forsyning af videregående uddannede til det private arbejdsmarked

Udviklingen af arbejdsmarkedet for videregående uddannede lægger op til at overveje, hvilke implikationer behovet for øget forsyning af dimittender til den private sektor bør få for det videregående uddannelsessystem samlet set. Der har i debatten været fremført forskellige bud på at øge forsyningen til det private arbejdsmarked:

Begrænse adgangen til universitetsuddannelser, der primært uddanner til den offentlige sektor

Et forslag vil være at indføre markante adgangsbegrænsninger på de universitetsuddannelser, der især uddanner til det offentlige arbejdsmarked. Det vil tvinge de unge over i andre mere privatrettede fag, men der vil i givet fald være tale om massive forskydninger af optaget mellem uddannelser. Knap 9.000 færdiguddannede svarende til godt 12.000 i optag pr. årgang skal i så fald ”flyttes” fra uddannelser, der i høj grad uddanner til den offentlige sektor, til uddannelser, der særligt uddanner til den private sektor.

Kan vi få de unge med på den øvelse? Altså flytte et så stort antal studerende fra humaniora og samfundsfag til merkantile og tekniske uddannelser? Og hvis de vil, hvad så med kvaliteten af disse uddannelser, når der skal ansættes nogle tusinde nye undervisere og forskere på de uddannelser, der skal vokse – samtidig med, at vi får et ressourcespild ved at afskedige i stort tal på de uddannelser, hvor der skal skæres ned? Man kan ikke uden videre flytte forskere og undervisere fra humaniora til ingeniøruddannelserne.

En øget brug af dimensionering er efter udvalgets opfattelse – og som foreslået i udvalgets rapport – bestemt en nødvendig del af løsningen på det videregående uddannelsessystems udfordringer. Men det er ikke et tiltag, som kan stå alene. Selv hvis så voldsom en forskydning af optaget kunne gennemføres via dimensionering, forekommer det tvivlsomt, om det ville være en god løsning for samfundet blot at udvide omfanget af de relativt få eksisterende uddannelser, der i forvejen er mest repræsenteret i det private frem for at tænke i nye potentialer ved at få andre fag i spil i det private erhvervsliv. Udvalget er overbevist om, at det vil være bedre for samfundet at øge beskæftigelsen af en bred vifte af fagligheder på det private arbejdsmarked.

Flytte optag fra universiteter til erhvervsakademier og professionshøjskoler

Et andet fremført forslag er at reducere optaget på universiteter og øge antallet af pladser på erhvervsakademiuddannelser og privatrettede professionsbacheloruddannelser.

Erhvervsakademierne uddanner dimittender til en bred vifte af privatsektorielle brancher og virksomheder inden for de tekniske og merkantile fagområder. Professionshøjskolerne forsyner som udbydere af de store velfærdsuddannelser primært til den offentlige sektor, men uddanner også i mindre grad til den private sektor. Både erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelserne kan betegnes som praksisnære uddannelser målrettet specifikke jobfunktioner, og hvor de studerende inden for et givet og velkendt fagfelt veksler mellem teoretiske forløb på uddannelsesinstitutionerne og praktisk undervisning i virksomheder. Disse erhvervsrettede videregående uddannelser har i høj grad bevist deres relevans på arbejdsmarkedet.

Kvalitetsudvalget vurderer, at den vækst, der har været i optaget i denne del af uddannelsessystemet, er hensigtsmæssig og vil ikke afvise, at en begrænset yderligere vækst kan forenes med beskæftigelsesmuligheder på det private arbejdsmarked. Men udvalget finder det usandsynligt, at en meget omfangsrig forskydning af studerende

fra universiteterne til denne del af de videregående uddannelser vil skabe et optimalt match med det private arbejdsmarked.

Yderligere vil en sådan forskydning, hvor erhvervsakademierne og professionshøjskolerne eksempelvis skulle overtage to tredjedel af universiteternes bachelorstuderende,⁹ betyde, at et tocifret mia. beløb skulle overføres fra universiteterne til professionshøjskoler og erhvervsakademier. Konkret ville det medføre, at op imod 7.000 stillinger¹⁰ skulle nedlægges på universiteterne samtidig med, at der skulle oprettes et tilsvarende antal stillinger på professionshøjskoler og erhvervsakademier. Det er Kvalitetsudvalgets vurdering, at en omallokering af ressourcer i en sådan størrelsesorden ville indebære dels betydelige kvalitetsproblemer i professionsbachelor- og akademiuddannelserne, dels et stort samfundsmæssigt tab på forskningssiden og dels i alvorlig grad mindske omfanget af forskningsbaseret uddannelse.

Udvalgets forslag om mere erhvervsrettede universitetsbachelorer

Det er udvalgets opfattelse, at der på det private arbejdsmarked med mange mindre og mellemstore virksomheder vil være efterspørgsel efter både dygtige praktikere inden for veldefinerede fagområder, men også – og det i markant stigende omfang – efterspørgsel efter dimittender, som er i stand til at forene akademiske kompetencer fra sit fag med en bred vifte af generiske kompetencer. Det drejer sig om evnen til fx kritisk refleksiv stillingtagen til ny viden og information, evne til at tilrettelægge og monitorere sin egen læring, projektarbejde i teams, dialog med andre faggrupper og faglige og forretningsmæssige emner, kulturforståelse, innovative kompetencer såsom idégenerering, forretningsforståelse, ressourcebevidsthed samt sprogforståelse og logisk/matematisk tænkning.

Forsyningen af dimittender, hvis kompetencer kombinerer akademisk faglighed og disse generiske kompetencer, er en udfordring for de akademiske forskningsbaserede universitetsuddannelser, hvor det store flertal af uddannelser i dag afsætter klart færre end de 75 pct. af dimittenderne til den private sektor, som Kvalitetsudvalget skønner, skal nås i fremtiden.

Dette leder frem til den tredje løsningsmulighed – som udvalget finder nødvendig – nemlig at gennemføre gennemgribende ændringer af såvel karakteren som indholdet af langt de fleste universitære uddannelser, så de får en klart stærkere erhvervsretning i forhold til private virksomheder.

Med det fremlagte forslag til en *strukturel reform af de videregående uddannelser* har det været Kvalitetsudvalgets primære hensigt at styrke og gentænke den akademiske bacheloruddannelse i et opgør med den automatiske overgang mellem bachelor- og kandidatuddannelse på universiteterne. Udvalget har med forslaget argumenteret for et videregående uddannelsessystem, der skal uddanne *både* teoretisk orienterede fagspecialister og mere praksisorienterede akademikere med et bredere erhvervssigte.

⁹ Svarende til den estimerede andel af bachelorer, som ikke skal gå direkte videre i en kandidatuddannelse, jf. s.11

¹⁰ Uddannelsesministeriet har på baggrund af indberetninger fra universiteterne opgjort antallet af personer, der var ansat på universiteterne i stillinger med forskningspligt på professor-, lektor- og adjunktniveau til 10.200 personer i 2013. Det bemærkes, at der er tale om antal personer ansatte på universiteterne i de givne stillingskategorier og *ikke* antallet af årsværk.

Udvalget har anbefalet, at de nye akademiske bacheloruddannelser skal have en varighed på fire år, og kandidatuddannelserne étårige. Fireårige bacheloruddannelser skal give plads til at fastholde den nuværende solide grundfaglighed og de stærke metodiske færdigheder samtidig med, at der sikres den fornødne tid til, at uddannelserne gøres mere erhvervsrettede og anvendelsesorienterede. Der gives således ikke køb på, at en bacheloruddannelse forsyner de studerende med kompetencer, der gør dem i stand til at tilegne sig fagenes videnskabelige litteratur på internationalt niveau.

Med den foreslåede nye struktur er det hensigten at bane vejen for en målretning af den enkelte studerendes uddannelsesforløb. Forslaget indebærer, at den nuværende one-size-fits-all-model, hvor (næsten) alle universitetsstuderende følger den samme – overvejende forskningsorienterede – model og fortsætter direkte fra bachelorgraden til en kandidatuddannelse, erstattes af en model, hvor bacheloruddannelsen både kan forberede nogle studerende til en fagspecialisering og eventuelt forskningsorienteret fortsættelse på en kandidatuddannelse, men også forberede andre studerende til at påbegynde en erhvervskarriere i den offentlige eller private sektor.

Kvalitetsudvalget har foreslået, at der indføres en dimensionering af kandidatuddannelserne svarende til, at ca. en tredjedel af bachelorerne i gennemsnit kan optages på et kandidat-/ph.d.-forløb direkte efter bacheloruddannelsen uden sideløbende eller forudgående erhvervstilknytning. Forholdet mellem bachelordimittender og optag på kandidatuddannelser vil variere betydeligt mellem de forskellige fag, og fordelingen bør afspejle arbejdsmarkedets behov for fagspecialiserede kandidater og forskeruddannede.¹¹

Udover et dimensioneret optag af kandidatstuderende direkte fra bacheloreksamen indebærer udvalgets forslag, at der skal være mulighed for at tage en étårig kandidatuddannelse på deltid sideløbende med et ansættelsesforhold på fuld tid eller efter nogle år i job.

Det ligger i Kvalitetsudvalgets forslag, at de studerende i løbet af bacheloruddannelsen skal vælge retning, så de, der ønsker et fagspecialiseret uddannelsesforløb, hurtigere end i dag spores ind på det. Tilsvarende skal de studerende, der ønsker at gå en lidt bredere og mere praksisorienteret vej, rustes bedre til det, end det er tilfældet på rigtig mange universitetsuddannelser i dag.

Forslaget sår således ikke tvivl om behovet for fortsat at uddanne bachelorer, der har forudsætninger for at fortsætte direkte på en kandidatuddannelse- og eventuelt

¹¹ Udvalget har anbefalet, at der etableres et analyseapparat til brug for de fornødne analyser af den forventede efterspørgsel efter arbejdskraft med forskellige videregående uddannelser, og at resultaterne sammenholdes med den forventede produktion af dimittender fra de forskellige uddannelser. Det er efter udvalgets opfattelse væsentligt, at dimensioneringsbeslutningerne hviler på et solidt fagligt grundlag, hvor der både anvendes historiske data om arbejdsmarkedsrelevansen og udarbejdes solide scenarier for de forventede fremtidige erhvervs- og beskæftigelsesmuligheder. Udvalget har desuden foreslået, at analyseværktøjet etableres hos en uafhængig institution, så der undgås en politisering af dimensioneringsbeslutningerne, og at analyserne offentliggøres, så de kan danne grundlag for dimensioneringsbeslutninger både fra centralt hold og decentralt på institutionerne.

ph.d.-forløb. Den foreslåede struktur må forventes at understøtte udbredelsen af 4+4-modellen, som det allerede kendes fra flere universitetsuddannelser i dag, hvor den studerende påbegynder et ph.d.-forløb med afsæt i en bachelorgrad, og kandidatgraden er en integreret del af ph.d.-uddannelsen.

Kvalitetsudvalgets intention er, at de nye fireårige bacheloruddannelser skal tilrettelægges, så de indeholder en større grad af progression end de nuværende treårige, og det afsluttende faglige niveau for bacheloruddannelserne skal således være højere end i dag. Dermed bør det også være muligt som minimum at nå det samme faglige niveau i en 4+1-struktur som i den nuværende 3+2-struktur.

Et væsentligt mål med den foreslåede struktur er således – i lyset af det arbejdsmarked, som de videregående uddannede står overfor i de kommende år – at genopfinde og revitalisere den akademiske bacheloruddannelse som en selvstændig afrundet uddannelse med en kombination af akademisk faglighed og generiske kompetencer, der matcher arbejdsmarkedets efterspørgsel.

Er en 4+1-struktur for de universitære videregående uddannelser eneste løsning?

Nej, det er ikke den eneste løsning. Varigheden af bacheloruddannelserne er ikke det mest afgørende. Det er kvaliteten af uddannelserne.

Udvalget har foreslået en fireårig bachelor med den begrundelse, at alle uddannelser skal sikres den fornødne ramme til at kunne leve op til de nye krav til stærkere akademiske bacheloruddannelser. Udvalget ser ikke problemer i – inden for en samlet ramme på max. 5 år – at åbne for varierende længder af bachelor- og kandidatuddannelser, således at bacheloruddannelsen kan være 3-4-årige og kandidatuddannelsen 1-2-årig alt efter, hvad der vurderes mest hensigtsmæssigt på den enkelte uddannelse i forhold til arbejdsmarkedets behov. Det afgørende er, at der gennemføres en grundlæggende gentænkning af uddannelsernes karakter og indhold, hvis disse uddannelser skal opnå en tilstrækkelig værdi for dimittenderne og samfundet. For mange uddannelser vil målet ikke kunne nås ved mindre justeringer af de eksisterende bacheloruddannelser.

Uanset valg af uddannelseslængder er det nødvendigt at adressere problemet med den manglende afstigning af akademiske bachelorer, hvor stort set alle universitetsuddannede gennemfører 5-årige universitetsuddannelser, som vægter en høj grad af faglig og teoretisk specialisering. Den høje grad af faglig og teoretisk specialisering i ubrudte 5-årige uddannelser er udviklet i et videregående uddannelsessystem, der har uddannet en lille andel af befolkningen, hvor akademiseringen og den tidlige specialisering har været en styrke for alle. Dette synes med de store studenteroptag ikke længere at være tilfældet.

En forudsætning for at bryde 5-årsautomatikken og bane vejen for et arbejdsmarked for akademiske bachelorer er et nødvendigt opgør med retskravet til en kandidatuddannelse, som det er udformet i dag.

Universitetsuddannelsernes længde

Forudsætningen for at kunne bringe en akademisk bacheloruddannelse i spil på det private arbejdsmarked er, at en del af bachelorerne i deres uddannelse skal klædes på til at bestride en væsentlig bredere palet af jobfunktioner og en større grad af omskiftelighed i arbejdsfunktioner, end det traditionelt har været påkrævet af medarbejdere med en akademisk uddannelse.

Det har været fremført i debatten, at dette formål kan opnås inden for den nuværende 3+2-struktur kombineret med en ophævelse af retskravet for alle bachelorer til at fortsætte direkte på en kandidatuddannelse.

Kvalitetsudvalget vil ikke afvise, at det i en del uddannelser kan være muligt at justere de akademiske bacheloruddannelser, så studerende i højere grad end i dag kan tilegne sig akademisk faglighed og generiske erhvervsrelevante kompetencer inden for en struktur, hvor bacheloruddannelsen er treårige og kandidatuddannelsen to-årig, som det er tilfældet i dag. Det vil især gøre sig gældende for de studier, hvor studieintensiteten er så lav, at der er plads til at øge curriculum inden for rammerne af et fuldtidsstudie.

Der har endvidere i debatten været udtrykt skepsis overfor, om en model med en fireårig bachelor- og en ét-årig kandidatuddannelse harmonerer med det europæiske samarbejde om videregående uddannelse i regi af Bologna-processen. Det er her væsentligt at understrege, at en 4+1-struktur fint kan rummes inden for Bologna-strukturen, hvor bachelorniveauet defineres som mellem 180 og 240 ECTS svarende til tre til fire år. I de fleste lande i Europa er de akademiske bacheloruddannelser dog treårige, hvorimod master/kandidatuddannelser varierer med et- og toårige uddannelser, og en del lande udbyder begge former for master-/kandidatuddannelser.

Udvalget vurderer, at et fortsat intensiveret internationalt samarbejde om videregående uddannelser, herunder bl.a. international mobilitet og udveksling godt kan fungere inden for den foreslåede model. Det er klart, at det med den foreslåede struktur kan være uddannelser, hvor et studieophold i udlandet vil være mere oplagt at indarbejde som en del af det fireårige bachelorforløb frem for i den forkortede étårige kandidatuddannelse.

Uddannelse til et akademisk bachelorarbejdsmarked

Unge, der ønsker at tage en videregående uddannelse på universiteterne kan (med få undtagelser) påbegynde en treårig bacheloruddannelse og formelt set vælge at dimittere med en bacheloruddannelse eller vælge at forlænge med en toårig kandidatuddannelse. I realiteten står de studerende dog ikke overfor dette valg. Kun en meget begrænset andel (godt 10 pct.) af de studerende vælger at stige af med en bachelorgrad. Et valg som heller ikke synes at nyde opbakning fra samfundet – og heller ikke fra universiteterne selv som udbydere af bacheloruddannelserne. Som rektoratet ved Københavns Universitets har udtrykt det, må en bacheloruddannelse betegnes som 'en halv uddannelse', og det vil være et 'hasardspil' at lade en dimitteret bachelor

forsøge at anvende sin bacheloruddannelse på arbejdsmarkedet uden en kandidat-overbygning.¹²

Det er helt korrekt, at der i dag ikke eksisterer et veletableret arbejdsmarked for akademiske bachelorer. Til trods for at universiteterne udbyder 340 bacheloruddannelser, der på papiret skal være egentlige afsluttede uddannelsesforløb, som åbner døren til en erhvervskarriere, har universiteterne aldrig helhjertet anset en bacheloruddannelse for en egentlig afsluttet uddannelse.

Danmark adskiller sig på dette punkt fra fx Sverige, hvor det er normen, at svenske universitetsuddannede starter på arbejdsmarkedet med, hvad der svarer til en bachelorgrad. Efter nogle år på arbejdsmarkedet vender mange tilbage til universiteterne og dygtiggør sig – typisk inden for noget, som er tæt koblet til deres job. Også i fx England, USA, Canada og Australien er det normen at påbegynde en erhvervskarriere med en bachelorgrad.

Relevansen af et arbejdsmarked for akademiske bachelorer understøttes af en nylig fortaget undersøgelse fra Aarhus Universitet, som indikerer, at en del af de kandidater, der indtræder på arbejdsmarkedet med en lang akademisk uddannelse, har opnået et teoretisk videnniveau, som er vanskeligt at få bragt i spil i deres første job.¹³ En virksomhedsundersøgelse foretaget af Dansk Industri har tilsvarende peget på, at mange nyuddannede kandidater har vanskeligt ved at bringe deres fagspecifikke viden og akademiske kompetencer i spil i en praktisk virksomhedskontekst. . Samtidig tilkendegiver virksomhederne i undersøgelsen, at de gerne selv vil stå for den egentlige specialisering, og det væsentligste er, at kandidaterne har basiskompetencer med fra uddannelserne.¹⁴

Retskravet på en kandidatuddannelse for alle universitetsstuderende

Det er Kvalitetsudvalgets opfattelse, at en revitalisering af de akademiske bacheloruddannelser og etableringen af et arbejdsmarked for akademiske bachelorer kræver et opgør med det nuværende såkaldte retskrav for bachelorer på optagelse på kandidatoverbygningen.

I dag giver en bestået bacheloruddannelse ved et universitet ret til optagelse på den kandidatuddannelse, der er den naturlige overbygning af bacheloruddannelsens fagområde eller fagområder, ved samme universitet og i direkte forlængelse af den afsluttede bacheloruddannelse.¹⁵

Der er for bachelorerne tale om en *betinget* ret til en kandidatuddannelse. Optagelse forudsætter, at den studerende har bestået en given bacheloruddannelse inden for et specifikt fag(område), og at den studerende påbegynder kandidatuddannelsen i di-

¹² Se fx <http://universitetsavisen.dk/uddannelse/universiteter-kvalitetsudspil-er-uddannelse-light>

¹³ Aarhus Universitets beskæftigelsesundersøgelse, 2012.

¹⁴ Resultater fra DI's virksomhedspanel er præsenteret i DI-publikationerne *Turen går til fremtidens erhvervsliv* og *Danmark op i gear – DI's produktionspanel*. Se også resultater fra Region Midtjyllands *Undersøgelse af virksomhedernes kompetencebehov*: http://www.skankomp.eu/files/Regional%20udvikling/SkanKomp/NewInsight/Pdf/Forside/Kompetence_Kompas_Enkelsidet.pdf

¹⁵ § 10 i bekendtgørelse om adgang til kandidatuddannelser ved universiteterne.

rette forlængelse af bachelorgraden. Derimod er der fx ingen krav til fag eller karakterniveau i bacheloreksamenen.

Kvalitetsudvalget foreslår at afskaffe retskravet i dets nuværende form og i stedet indføre adgangskrav til kandidatuddannelsen ud fra en grundlæggende antagelse om, at optaget på og karakteren af kandidatuddannelserne bør afspejle behovet på arbejdsmarkedet. Samtidigt er det udvalgets opfattelse, at skærpede faglige adgangskrav til kandidatuddannelsen vil understøtte et højere fagligt niveau – både i bachelor- og kandidatuddannelserne.

For udvalget er det ikke et mål, at færre skal gennemføre en kandidatuddannelse. Men der bør uddannes flere bachelorer, som indtræder på arbejdsmarkedet med mulighed for at vende tilbage til en kandidatuddannelse på et senere tidspunkt. Det er for udvalget derfor ikke afgørende, om det er 20, 25 eller 30 pct. af en ungdomsuddannelse, der får en lang videregående kandidatuddannelse. Det afgørende er, at der uddannes det antal kandidater inden for de forskellige fagområder, som behovet tilsiger for at sikre det rette match mellem udbud og efterspørgsel efter akademisk arbejdskraft.

Inden for nogle fag vil der være behov for en stor kandidatproduktion i direkte forlængelse af bachelorgraden. Det gælder fx fag som i høj grad forsyner videntunge virksomheder, hvor der er behov for en høj grad af fagspecialisering hos dimitterende. Og der vil være fag, der pga. deres særlige karakter, fortsat *kun* vil uddanne kandidater – fx lægeuddannelsen.

Omvendt er det udvalgets vurdering, at der er fag, hvor en lang række jobfunktioner kan varetages lige så godt eller bedre af bachelorer, og hvor det vil være oplagt, at en kandidatuddannelse tages parallelt med eller efter nogle år på arbejdsmarkedet. Her ved bliver specialiseringen mere målrettet og får større værdi for både den enkeltes karriereudvikling og for den virksomhed, som måske har investeret i en kandidatuddannelse for en medarbejder med henblik på at opnå større produktivitet og udbytte af et højere videnniveau.

Derfor er der behov for en ”retskravsreform”, hvor der indføres nye *faglige* krav til optagelse på en kandidatuddannelse. Der skal være ét sæt af krav for de studerende, der ønsker at læse en kandidatuddannelse i direkte forlængelse af deres bachelor, og et andet sæt af krav for de bachelorer som indløser ’retten’ til en kandidatuddannelse sideløbende med deres erhvervsmæssige karriere. Ligesom der skal være kendte veje fra en professionsbachelorgrad – i form af kendte krav til fagkombinationer og karakterer – til et kandidatstudie, skal de akademiske bachelorstuderende kende de krav, der skal være opfyldt for at erhverve en ret til senere at blive optaget på et kandidatstudie.

For bachelorer, der optages på en kandidatuddannelse direkte efter bestået bacheloreksamen uden sideløbende eller forudgående erhvervstilknytning, bør optaget – som foreslået af udvalget – være underlagt en centralt styret overordnet dimensionering af de enkelte uddannelsesområder. Faglige adgangskrav skal sikre, at optaget matcher den fastsatte dimensionering.

For de øvrige bachelorer, som ønsker at tage en kandidatuddannelse på baggrund af enten et konkret ansættelsesforhold i direkte forlængelse af bacheloruddannelsen eller på et senere tidspunkt med minimum to års relevant erhvervserfaring, skal institutionerne kunne fastsætte yderligere supplerende adgangskrav – fx minimumskaraktergennemsnit fra bacheloruddannelsen, udvalgte kernefag bestået på et vist niveau mv.

Den afgørende pointe er for udvalget, at der bliver skabt forskellige og veldefinerede videreuddannelsesveje for alle bachelorer. Med forslaget skærper udvalget fokus på de faglige adgangskrav til en kandidatuddannelse og lempes samtidig på den tidsmæssige dimension af retskravet, således at bachelorerne ikke er tvunget til en direkte overgang til kandidatuddannelsen, men kan gøre brug af krav om optagelse på et senere tidspunkt (under forudsætning af opfyldte kendte adgangskrav).

Et reformuleret retskrav med ret til optagelse, såfremt givne adgangskrav er opfyldt, vil betyde, at universiteterne stadig kan være 'tvunget' til at optage et ukendt antal kvalificerede bachelorer, som i et givet år ønsker at indløse retskravet. Det hænger bl.a. sammen med, at der må forventes en vis konjunkturafhængighed i søgningen til en kandidatuddannelse. Dette forhold kan siges ikke at harmonere fuldt ud med tanken om at regulere optaget med dimensionering ud fra det aktuelt vurderede arbejdsmarkedsbehovet, men det samme gælder allerede i dag, hvor konjunkturerne over indflydelse på søgningen til alle dele af de videregående uddannelser.

Er en kandidatgrad en mere sikker adgangsbillet til beskæftigelse end en bachelorgrad?

Svaret er efter udvalgets opfattelse nej. En kandidatgrad i et fag med stor kandidatproduktion og en ringe privat efterspørgsel vil i fremtiden give meget dårlige odds i forhold til at finde et job, der kan udnytte den viden og de kompetencer, der er erhvervet i ens uddannelse. Udvalgets forslag til en strukturreform vil inddebære et bedre match mellem uddannelse og arbejdsmarked og give universitetsuddannede bedre muligheder for at finde et job. Det vil med stor sandsynlighed øge den gennemsnitlige livsindkomst for de universitetsuddannede.

Hasardspil med de unges fremtid

Kvalitetsudvalget er blevet beskyldt for at spille hasard med de unges fremtid med forslaget om etableringen af et arbejdsmarked for akademiske bachelorer. Udvalget medgiver til fulde, at et udvidet bachelorarbejdsmarked for universitetsbachelorer – ud over betydelige ændringer i de fleste universitetsuddannelser – forudsætter virksomhedernes åbenhed og villighed over for at ansætte de nye bachelordimittender. Her vil aktive understøttende tiltag på arbejdsmarkedet kunne vise sig nødvendigt. Det er udvalgets vurdering, at der vil opstå en løndannelse på (det private) arbejdsmarked, hvor bachelorer i gennemsnit vil få en lidt lavere startløn end kandidater, men hvor bachelorerne pga. flere år på arbejdsmarkedet og opnået praktiske erfa-

ring, formentlig vil kunne få en livsindkomst, som er mindst lige så høj eller højere, end de kunne have fået med en kandidatuddannelse i den nuværende struktur.

I udvalgets optik er der ingen tvivl om, at det kommer til at være en indkøringsperiode, og at en positiv konjunkturudvikling vil lette overgangen til et mere udbygget arbejdsmarked for universitetsbachelor. Men en indkøringsperiode, hvor nogle få årgange af bachelorer vil være i konkurrence med ledige kandidatuddannede, er efter udvalgets mening *ikke* en begrundelse for at gøre ingenting.

Man kan omvendt spørge, hvad vil konsekvenserne være ved at lade stå til og ufortrødent fortsætte med at give op imod en tredjedel af en ungdomsårgang en ubrudt kandidatuddannelse, som vi kender den i dag? I bedste fald meget dyr uddannelse, som ikke skaber et positivt samfundsøkonomisk afkast, og i værre fald en meget høj grad af arbejdsløshed blandt kandidatuddannede til ingen verdens nytte – for dimittenden selv eller for fremtidens arbejdsmarked. Kvalitetsudvalget mener derfor, at det er mere hasardspil at undlade strukturreformer af de videregående uddannelser end at ændre strukturen og uddanne mere erhvervsrettede akademiske bachelorer til den private sektor.